

דיווח מהאוויר

הדיילת מניחה לפניי את מגש הפלסטיק ואני ממלמל "merci" אל החיוך שלה (בשנתיים של צרפתית אמרתי יותר פעמים "merci" מאשר בשלושים שנים של "תודה" בעברית). אור כתום-אדמדם של שקיעה חודר מהחלון וחורך את הצד השמאלי של הפנים והצוואר שלי. אש בוערת על המושבים שלפניי ועל ראשי הנוסעים שמבצבצים מעליהם, ועל גבי היד שלי המחזיקה בעט מעל הדף – שעדיין ריק.

אנסה עכשיו לתעד ולתאר בדיוק, כדי שלא אשכח לספר לך כלום: על פרק כף היד שלי – השעון שקניתי לי. הוא מראה שהשעה היא 16:00 בפריז, כלומר 17:00 בתל אביב, ולמעשה שתיהן מדויקות באותה המידה כרגע (תלוי את מי שואלים). על המגש שהגישה לי הדיילת – ספל פלסטיק, מים בבקבוק קטנטן, קערה לבנה עם פירות (שני ענבים, חתיכת אננס וחתיכת מלון דהויה) ועוגיית מדלן תעשייתית עטופה בשקית ניילון. עוגיית מדלן – כאילו שהזמן שלי לא מספיק אבוד גם ככה.

הדיילת מוזגת לי תה חם והיד שלה נצבעת לרגע גם היא באש שמגיעה מבחוץ. גם האדים שעולים מהספל נצבעים כתום. כשהיא ממשיכה הלאה אני מקלף את העטיפה וטובל את העוגייה. היא נמהלת ונספגת בתה. פרוסט מתאר כך את המפגש עם עוגיית המדלן שלו: "ברגע שבו נגעה בִּחְכִּי לגימת התה הבלולה בפתיית העוגייה, עונג פושט בי... חדלתי להרגיש בינוני, מקרי, בן-חלוף".

אני זוכר את השורות הללו מהלילות החמים של תל אביב, לפני שהגענו לפריז, כששכבנו על מצעים ספוגי זיעה ושמענו את המזגנים מטפטפים מחוץ לחלון ואת החתולים בוכים ברחוב וחלמנו על חיים אחרים, קרים יותר, שקטים יותר, בגוונים כהים של כחול. קראתי אז את 'בעקבות הזמן האבוד' כשכרטיסי הטיסה העתידיים להביא אותנו לשם כבר מוזמנים והזיכרונות שלנו כבר ארוזים בארגזי קרטון. כל ארגז היה מחולק לאחת מהקטגוריות הבאות: "אישי", "שביר", "אישי ושביר", "כללי".

ישראל התרחקה ממני וצרפת התקרבה אליי בקיץ ההוא, עוד לפני שעלינו על המטוס: בפקק תנועה שבו הדהד לפתע מהרדיו Elle était si jolie של אלן ברייר; בכניסה הפתאומית למרחב המוגן בבניין משרדים אפור שבו נתלתה (משום מה) כרוזה ישנה מסרט של ז'אק דמי; ובהליכה שמשית איומה במעלה רחוב קפלן, דרך שרב כבד, אל מול שלט חוצות ענק של שדות לבנדר סגולים (אני זוכר גם שמלה פרחונית מתנפנפת וסלסילה עם גבינות ופירות).

הרגשתי כמיהה עצומה לשינוי ולהתחדשות – כאלה שיצילו אותנו מהיומיומי, מהבינוני ומהמקרי. שיזכירו לי את הנער והנערה שהיינו פעם, שנינו.

והנה הזמן שאבד לי:

עלינו על הטיסה לפריז, החזקנו ידיים והבטנו מהחלון בזמן ההמראה. את זוכרת? היה לילה, והאורות של תל אביב הבהבו במרחק וכמו ביקשו שנתרגש מהם, התחננו שנחוש תוגה וגעגוע וספקות.

אבל היינו אדישים כלפי רטט האורות הזה, אל מול הבהובי הכתומים של העבר ונורות האזהרה האדומות והזעירות באופק.

ועכשיו הטיסה היא בכיוון ההפוך, והעוגייה הספוגית והרטובה תפלה, חסרת טעם, סתמית. עברו שעותיים מאז המריא המטוס שלנו (ושנתיים, כמעט, מאז טיסת הלילה ההיא), והדף הלבן שלי עוד ריק, ואת עוד ישנה במושב לצדי, יפה כמו ביום שבו הכרנו וחכמה הרבה יותר.

האש שבקעה קודם מהחלון כבר התכלתה, וכעת נדמה שאיזו אבקה כתמתמה נבזקת בעדינות על הכול – שמיכה דקה של אור שמכסה אותנו רגע לפני שירד החושך והאורות הקלושים יבצצו לפתע מפעל לחלונות העגולים, מעבר לים, שוב. את הציוד שלנו בפריז ארזנו בכמה ארגזים, אבל הקטגוריות שלפיהן חילקנו את חפצינו כשעזבנו את הארץ כבר לא רלוונטיות: היום שום דבר כבר לא "אישי" ולא "שביר" ולא "כללי". היום הכול "אישי ושביר".

איזה טעם יכול היה להיות לעוגיית המדלן שלי? איזה ריח יחזיר אותי הביתה ברגע אחד של רטט, ינכיח לשבירי שניה את עונג ההיזכרות הזה שפרוסט מדבר עליו? אני זוכר: את השדה הגדול שבשוליו עמד הבית שבו גדלתי הציף לפעמים ריח של פטרוזיליה; וגם של הדרים – בעיקר קלמנטינות ואשכוליות, וסביבן אדמה רטובה מגשם. ריחות הפרדס שמשתרע מעבר לשורת הברושים התוחמת את השדה מכיוון מערב. אני זוכר את היד הגדולה של אבא שלי מצביעה על הברושים ועל השקיעה שמאחוריה, ואת הקול שלו מסביר לי שזה המערב, לפי השמש, וככה אפשר לדעת גם את כל הכיוונים האחרים. ואת היד השנייה שלו אני גם זוכר, על הכתף השמאלית שלי. כשהיינו מטיילים בפרדס הוא היה מספר לי על השודדים שמסתתרים בין שורות העצים הצפופות – ואז הוא היה קוטף פרי וזורק אותו מאחורי גבי אל תוך אחת השלוליות והיינו נבהלים שנינו שהם בעקבותינו, השודדים.

במשך שנים היינו הולכים שם ביחד ומזהים את הפרחים (סביונים, נרקיסים, פרגים, כובעי נזיר, חצבים), ואת הציפורים (עורבני, צופית, שרקרק, שלדג, פרפור, בז, חיוואי, אנפה, עפרוני, פשוש, ירגזי, שחרור, חוחית). ומדי פעם היה אבא שלי משתעל, או נאנח מכאב, או סתם מתעייף, ואני הייתי מפחד שהוא ייפול וימות פתאום. עד היום אני מפחד.

וגם עם אימא שלי הייתי שם, צועדים ביחד לפנות ערב ומאזינים למוזיקה במכשיר ה־mp3 החדש שקנתה לי – האוזניות מתפצלות בין האוזניים שלנו כך שאוון אחת שומעת REM והאוון השנייה את הטבע שסביב. וגם כשלמדתי לרכוב על אופניים והיא חיכתה לי בישיבה על גזע עץ כרות, מביטה בי משתדל, כשרכבתי בפחד הלך וחזר על השביל הבוצי, מנסה לזייף הנאה, משתוקק להראות לה שאני מסוגל.

וגם איתך הייתי שם. אני זוכר: אנחנו יוצאים מבית הספר ביום הזיכרון ומטיילים בין הענפים המיוחדים שחוסמים את השבילים ודורכים על עלי השלכת של הסתיו ועל אפרסמונים רקובים. הזרועות שלי נשרטות בקווים של דם, החולצות הלבנות המכופתרות והמגוהצות שלבשנו לטקס מתקמטות בהדרגה. בשלב מסוים נשמעת הצפירה, יללת הזיכרון שמחזירה אותנו לפתע למציאות: אזעקת אמת של הזמן החולף.

ביני ובינך ובין שורות העצים: מבטים, נשיקות ומילים שחזרו (דומות אך משתנות) בכל ביקור שלנו שם, בכל עונה ובכל גיל. הילדות הפכה לנעורים, והפרדס הפך אלייך. זה היה המקום שלנו עכשיו, ואיתך הייתי מזהה שם את הפרחים והציפורים, ואיתך הייתי שומע את השירים ולך הייתי מספר על השודדים.

והיו גם השיטוטים שלי שם לבד. למשל ביום חורף אחד, מהסוג שבו באמצע היום חשוק כמעט כמו באמצע הלילה, רגע לפני שהתחילה הסערה הגדולה של השנה. אני צועד במורד השביל כשהרוח מכה בי ממזרח (אני כבר מכיר את הכיוונים) וריח הפטרוזיליה מציף את האוויר כשאני שומע את העורבים משתוללים ורואה את שורת הברושים שבקצה הפרדס עולה בלהבות.

נוף ילדותי נשרף, ואני עומד מהופנט על השביל, נספג במי הגשם שהתחיל לרדת.

בקרב ננחת, והדף הלבן שלי, שבו רציתי לכתוב על התקופה שלנו בפריז, מתמלא בתיאורים של טבע ישראלי וזיכרונות ילדות. איך קרה שמהרגע שהגעתי לשם, ישראל התגנבה אליי כך, לאיטה, ערמומית ומחושבת, שואבת אותי אליה בדיוק באופן שבו חשבתי שפריז שואבת אותי?

אני זוכר: בגני לוקסמבורג, עטוף במעיל וצעוף, בעודי מחכה שתסיימי את יום העבודה שלך, הפסקתי פתאום לקרוא את הספר של פרוסט והתחלתי לקרוא את 'מולכו' של א"ב יהושע. ובבקרים של יום ראשון, לצידך על המיטה, כשברקע קול פעמוני הכנסייה (שהחליף את קול המזגנים המטפטפים והחתולים), קראתי את 'מכתבים מנסיעה מדומה' של לאה גולדברג. בנסיעות הרכבת לשיעורי הצרפתית ברובע ה-12 הוחלפו בהדרגה השנסונים באוזניות שלי בשירים של אריק איינשטיין ומאיר אריאל. פסל ברזל של פרש על סוס בפון־נף הזכיר לי את האנדרטה לאלכסנדר זייד על הגבעה ליד קריית טבעון. זיהיתי את פריז דווקא ביצירות הכי עבריות, ומפַּעַד לנקודות המבט הכי ישראליות.

כך א"ב יהושע מתאר את המפגש בין מולכו, האלמן הירושלמי, לבין השלג הפריזאי בשנות השמונים:

"לקראת חצות, כשיצאו מהאופרה, הופתעו למצוא שמיים נהירים והעיר כולה נחה תחת מעטה לבן ועבה של שלג זורח. פסלי האבן הגדולים של החיות והאנשים, מעקי המדרגות הרחבות, כרכובי הבתים, נעטרו ביד אמן בשלג יפהפה נסוך־חג... במטרו של חצות הצטופפו אנשים רבים כאילו הייתה זו שעת השיא, והכול היו מאושרים בגלל השלג".

וכך לאה גולדברג כותבת על פריז דרך בת־דמותה הספרותית, רות, שלא באמת ביקרה בה מעולם:

"קצרות שעות הדמדומים בכרך. אתמול תעיתי בשעות אלה בסמטאות הצרות של

הרובע הלטיני... ריח הרקב והזוהמה, ריח סמרטוטים בלים וגסיסות ארוכות נודף מן הכול. זהו ריחה של ההיסטוריה, אולם אין הוא ערב לחוטמי".

וב'דומם עם זוג נאהבים' של מאיר אריאל, השורה "היא הייתה כה יפה / שר הרדיו הער / שהאיר את גופה / הלבן הסוער", מציפה בלב מחדש את השיר של אלן ברייר, ששמעתי אז בפקק התנועה באיילון, כשפריז נראתה לפתע, מִבְּעַד לַצִּלִּים, כמו משהו אפשרי, בִּרְהִשָּׁה, ממש. כאילו שנצליח לגעת בה באמת.

בליל השנה החדשה, שהיה מקפא ובודד במיוחד, צפיתי ב'יומן' של פרלוב אל תוך הלילה. את זוכרת? מבעד לחלון נראים הזיקוקים הצבעוניים, ואני צופה בפרק החמישי ושותה עוד כוס יין. זה הפרק בו הבמאי מטייל בפריז, העיר שבה לא ביקר שנים רבות. הוא מרגיש בה זר ומנוכר, ורושם אותה דרך המצלמה־עט שלו כמרחב של פנטזיה, של אידאל לא ממומש – עיר שלא יכולה לעמוד בציפיות שנבנו עבורה ושהיא בנתה לעצמה. ואז אני עוצר את הסרט וקם להביט מהחלון, הפעולה שפרלוב עשה כל כך טוב. אני מסתכל על מופעי הזיקוקים שבאופק, על הרחוב הצר והחשוך שתחתני ועל השתקפות פניי הניבטת אליי מהזוגיות. אדים חמים מהפה שלי מתאספים על החלון הקפוא ומכסים את הבבואה שלי בהדרגה. אני ופריז מתאחים בסופר־אימפוזיציה, כמו בדיוולב קולנועי, אבל אני נמחק ונעלם בה תחת מעטה חיזור דמוי ערפל.

והנה, גם כשאני מנסה להיזכר בתקופה שלנו בעיר שאליה אולי עוד נחזור ואולי גם לא, אני נזכר דווקא ביצירות שליוו אותי בה, במבטים של אחרים עליה – ולא במבטי שלי. וכשאני מנסה לחשוב על ריחות וטעמים מהזמן שלנו שם – עולים בי דווקא אלה של הילדות והנעורים שלי, בארץ. פריז לא מצליחה למצוא את המקום שלה בזיכרון שלי, או שאני לא מצליח לפנות לה מקום.

ובכל זאת נאספו רגעים ושגרות ומקומות וצלילים ל־מֶכָאן, שלא אשכח: הקיץ ביער ונסן, כשהירוק הוא כמו צבע חדש שלא ראיתי כמותו מעולם; הברבור הבודד מתחת לגשר הברזל שמחבר בין איל סן לואי לאיל דה לה סיטה, שאותו הייתי מאכיל בשאריות הבגט של הבוקר; הגדה היפה של נהר המארן בִּזְ'ואנוויל לה־פּו, עם מועדון החתירה והשקדיות; המכבסה הקטנה ליד כיכר הבסטייליה, שם נהגתי לשבת לקרוא; נגינת הפסנתר של השכנה מעבר לקיר הדירה, שתמיד איכשהו התאימה למצב הרוח שלנו.

וגם אֵת – שהעיניים שלך חייכו שם פתאום – ושהרגשת שם בבית פתאום – ושמצאת שם אֵת מה שחיפשת – ושעד הרגע האחרון לא רצית לעזוב.

הדיילת מחלקת כוסות מים, אני אומר עוד "merci" אחרון בצרפתית. אֵת כבר התעוררת ואנחנו מחזיקים ידיים שוב ואני אומר שתמיד תהיה לנו פריז – אבל יודע שגם כשהיינו בה, פריז לא הייתה לנו ולא הייתה שלנו באמת.

אני אומר לך שאולי נחזור ואז אני מקפל את הדף, מכניס את העט בחזרה לתיק ומסדר את המושב. אני מזיז את המחוגים בשעון היד שקניתי לי לשעון ישראל. עכשיו השעה תהיה חד־משמעית. אני זוכר שאהבנו את העובדה שחרוטה עליו, בנקודות זעירות בקוד־מורס, המילה "Stay". הרגשנו שזה שעון עם דעה ורצון מגובשים. כזה שלא רוצה לעזוב.